

АКУЛИНА СТЕФАНОВА

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ, ГР. БЛАГОЕВГРАД

ОБУЧЕНИЕТО И ОЦЕНЯВАНЕТО В ОБРАЗОВАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС

TRAINING AND ASSESSMENT IN EDUCATIONAL PROCESS

AKULINA STEFANOVA

SOUTH WEST UNIVERSITY "NEOFIT RILSKI", BLAGOEVGRAD

Abstract: By assessing the results of learning we have an opportunity to integrate knowledge and action, while the objective grade has positive educational and didactic importance. The skillfully shaped by the teacher objective assessment, gradually teaches students how to make adequate self-assessment. Utilization of various methods of self-control and adequate criteria for self-assessment in educational activities makes training more effective and provides to a great extend its developing character and educational focus.

Key words: learning, training, verification, evaluation.

Обучението се определя нееднозначно като двустранен процес, осъществяван от преподавателя и студентите, целенасочена дейност на преподавателя, съвместна дейност на преподавателя и студентите и т. н., т. е. обучението е процес, който се развива и обезпечава чрез своите компоненти с цел да се получат положителни резултати. Според В. Л. Рысс компонентите в процеса на обучение, обезпечаващи неговото развитие и резултат, се явяват целите, методите на обучение и учебното съдържание по дадена дисциплина, а резултатът от обучението се установява чрез някаква проверка или контрол, като за това дали този резултат е положителен или отрицателен говори поставената оценка [Рысс, 1982].

Обучението е предназначено да постига важни и сложни, специални и педагогически цели, реализирането на които е продължителен процес, и още:

- обучението е целенасочен процес на взаимодействие между преподавателя и студентите, в хода на което се усвояват знания, умения и навици, осъществява се възпитание и развитие на учащите се [Ильина, 1984];
- обучението като съвместна дейност на преподавателя и студентите се подразделя на два взаимосвързани процеса: преподаването като дейност на преподавателя и ученето като дейност на студента [Баранов, 1987];
- процесът на обучението характеризира последователността на взаимодействията между преподавателя и студентите, измененията в действията на преподавателя и студентите, формирането на нови свойства и качества на личността на учащите се в резултат на тяхната дейност [Петров, 1998].

В действителност обучението трябва да се разглежда като процес, в който се осъществява диалектическо единство между дейността на преподавателя (педагогическо ръководство) и дейността на студентите (ученето), а чрез проверката се установяват постиженията на студентите, което е важна задача за преподавателя. Въз основа на дългогодишния си опит О. О. Оноприенко предлага

три равнища на проверяване със строго определени и стройно подредени критерии [Оноприенко, 1998].

В обучението, оценъчната дейност поражда необходимост у учащите се и преподавателя да получат информация за това, дали съответстват или не качествата на знанията и компетентностите с изискванията по изучаваната учебна дисциплина. Целта на оценъчната дейност се явява в случая като проверка или контрол за успеваемостта на учащите се и възможност да се формира у тях адекватна самооценка. В края на оценъчния акт, от резултата на учебната дейност на учащите се, преподавателят е длъжен да постави оценка, която може да се изрази чрез някакъв знак, оценъчно съждение, бележка.

За обучението във ВУЗ най-подходяща е критериално-ориентираната диагностика, тъй като възможността за сравняване на резултатите на студентите с предварително разяснените изисквания, се явява като стимул за постигане на добри резултати в зависимост от положените усилия от всеки. Съпроводена с критериални тестове за проверка и оценка, с критерии за оценка на извършената работа от студентите в занятията или в самостоятелната им работа, тя се явява като най-обективна и достоверна [Бижков, 1998].

Системната и всестранна проверка води до възпитание на волята, до изграждане на настойчивостта като съществена черта в характера. Проверката на резултатите от учебно-възпитателния процес има важно значение и за самата работа на преподавателя. Той получава чрез нея необходимата информация за резултатите от своята дейност и на тази основа може да я усъвършенства. Освен това, той опознава по-добре студентите и техните индивидуални възможности и може да работи по-целенасочено за тяхното развитие. Текущото оценяване има и голямо оперативен характер, защото подпомага регулирането на процеса на обучение, установявайки затрудненията и осигурявайки начините за тяхното преодоляване.

Оценяването на учебния процес е не само събиране и регистриране на информация чрез измерване, а събиране на информация и описание на компетентностите, за които се съди по изпълнението на поставените задачи. То е необходимост, която се организира по определени правила и се извършва при определени условия, в подходяща за работа атмосфера, за да може най-точно да се установи равнището на студентските постижения в съответствие с поставените цели и задачи, и очакваните резултати.

Измерването на резултатите от обучението дава възможност за интегриране на знанието и действието, а обективната оценка има положително образователно и възпитателно значение. Умело оформената от преподавателя обективна оценка постепенно приучва студента и към адекватна самооценка. Усвояването на разнообразни начини за самоконтрол и на адекватни критерии за самооценка в учебната дейност прави обучението по-ефективно, осигурява до голяма степен неговия развиващ характер и възпитателна насоченост.

Повечето автори разглеждат процеса на оценяване в процеса на обучение. Съществуват много общи неща между оценяването в училище и оценяването във висшето училище, но разбира се, налице са и някои съществени разлики. Тези разлики се основават най-вече на по-специфичния начин на обучение и контрол, заложен в самата образователна система. Във висшите училища, в учебния план се залага дали дадена учебна дисциплина ще завърши с изпит или е с текущо оценяване. Изпитите могат да бъдат в края на семестъра или след изчитане на

определения хорариум от лекции и проведени упражнения. Текущият контрол и оценяването се извършват през целия учебен семестър. Именно тук се появяват някои съществени различия с текущото оценяване в училище.

Същественото разминаване в оценяването на учениците и студентите проличава още при постъпващите във ВУЗ кандидат-студенти. Съдейки по оценките от средното училище, равнището на подготовка трябва да е много добро и отлично, а на входа на висшето училище, се оказва, че то е значително по-ниско, като това несъответствие се обяснява с различните критерии за оценка на резултатите от учебната дейност. При прехода от средното към висшето училище ученикът преминава от един относително регулярен начин на контрол на знанията и уменията към друг - най-често периодичен или краен контрол. При липсата на навици за самостоятелна работа по време на семестъра и при отсъствие на външен контрол, се получава извънредно натоваване на студентите по време на изпитната сесия. Това затруднява качествено овладяване на материала от страна на студентите, което води много често до разочарования и провали.

Важността на оценяването като фактор, способстващ за постигане на ефективност в обучението, може да се проследи и анализира в два основни аспекта - процесуален и резултативен:

- процесуалният аспект ни насочва пряко към действителната същност на оценяването. В по-общ план това е процес на сравняване, съпоставяне на реалните постижения на студентите с определени, предварително предявени към тях изисквания. Тези изисквания не са произволни, а са свързани със съдържанието на обучението, представено в съответните учебни програми, което учащите се трябва да усвоят в самият процес на обучение;
- чрез резултативният аспект може да се анализира влиянието на оценяването върху ефективността на обучението. Оценяването намира своя естествен завършек и реален израз в поставянето на оценка или оценъчна бележка. Оценката и оценъчната бележка са резултат от оценяването [Бижков, 1988].

Според Д. Василев проверяването на знанията като дейност, макар че може да се разглежда самостоятелно, губи смисъл, ако не се свърже с оценъчната дейност. Друг е въпросът кога, как, по какъв начин следва да се изрази оценката [Василев, 1987].

Оценката може да се изрази в различни форми, като:

- малки форми (мимика, жест, модуляция на гласа, кратки забележки и др.);
- обща характеристика на учащият се;
- бележка;
- оценъчни изказвания (в беседи с ученици, на родителски срещи);
- други форми, предвидени в правилника на учебното заведение [Ананьев, 1980; Week, 1976].

В теорията и практиката на обучението се знае, че бележката – това е балното изражение на педагогическата оценка в съответствие с програмните норми за даден учебен предмет. За разлика от другите начини за оценяване, бележката (оценката) на учащият се, се фиксира в учебната документация – изпитния протокол, студентската книжка, дневникът, дипломата и други документи.

При формиране на прекия обект на оценяването е необходимо съобразяване

с целите на обучението и конкретното тематично учебно съдържание. За отчитане на действителните учебни постижения трябва да се оценяват научните знания, умения, отношения и тяхната пълнота, осъзнатост, правилност, точност, трайност, връзка с живота, умение да се прилагат на практика, а също и устната, графическата, практическата форма на тяхното изразяване.

Редица педагози подчертават достойнството на метода, същността на който е учащият се да се учи, изпълнявайки някаква практическа дейност. Ако по много от учебните дисциплини са достатъчни само усвоените знания, то по други, освен знанията са нужни и редица умения и компетентности, за формирането на които е необходим много по-продължителен период на обучение, в който период много от похватите, движенията, операциите и т. н. се извършват многократно, за да се усвоят и затвърдят.

В исторически план всяко общество изработва свои изисквания за оценяването в обучението, на базата на които се извършва и съответната образователна и професионална селекция на членовете на това общество, свързани с развитието на личността, с индивидуалните способности на индивида. Съпоставката на реално постигнатите резултати в обучението с предварително очертаните изисквания стимулира оценяващия и оценяваните към усъвършенстване на дейността си с оглед постигане на по-добри резултати. Не може да се отрече, че все пак основният вариращ фактор при изпитването и оценяването е изпитващият. Различната му нагласа, критериите му в една или друга ситуация са едни от предпоставките за проявяване на субективизъм при оценяване на знанията, а също и пораждането на негативни и страхови емоции при изпитванията [Ерецкий, 1984].

В някои изследвания се отбелязва, че добрите преподаватели – професионалисти разполагат с повече методически прийоми за преподаване, отколкото да притежават оценъчни умения, които да обективизират оценката. С нарастване на професионалното самосъзнание по-пълно се преосмислят критериите и нормите за оценяване [Бабански, 1988; Богословский и др., 1981].

ЛИТЕРАТУРА

- Ананьев, Б. Г. Психология педагогической оценки. Т. 2. М.: Педагогика, 1980.
Бабанский, Ю. К. и др. Педагогика. Просвещение. М., 1988.
Баранов, С. П. и др. Педагогика. Просвещение. М., 1987.
Бижков, Г. Педагогическа диагностика, Народна просвета. С., 1988.
Богословский, В. В., Ковалев А. Г., Степанов А.А. Общая психология, М., 1981.
Василев, Д. Проверяването и оценяването на знанията в обучението, Народна просвета, С., 1987.
Ерецкий, М. И. Разработка тестов усвоения и организации тестового контроль. М., 1984.
Ильина, Т. Педагогика, Просвещение, М., 1984.
Оноприенко, О. В. Проверка знаний, умений и навыков у учащихся по физике в средней школе, М., 1988.
Петров, П. Дидактика, Веда Словена ЖГ С., 1998.
Рысс, В.Л. Контроль знаний учащихся, Педагогика, М., 1982.
Week, H. Leistungsermittlung und Leistungsbewertung im Unterricht. Berlin, 1976.